

J. Újváry Zsuzsanna (Budapest):

*Összegzés „A Hazáért! Emlékezés az 1918.
december 1-i gyulafehérvári román gyűlésre”
című tudományos tanácskozásról*

2018-ban ünnepelte Románia 1918. december 1-jének centenáriumát; a gyulafehérvári nagygyűlésen összegyűlt románság önkényesen kimondta Erdélynek a Román Királysághoz történő csatlakozását a másik három történelmi nemzet, a magyar, a székely és a szász megkérdezése nélkül. Hogyan és miért történt, történhetett mindez?

A kérdésekre választ keresve a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) és a Nemzeti Közszerződési Egyetem (NKE) hosszú előkészítő munka után konferenciát rendezett 2018. december 1–2-án, neves hazai és külföldi szakértők meghívásával a NKE Ludovika épületének Kápolnájában; a közös konferencia immár a harmadik volt a „A Hazáért!” című sorozatban.

A konferencia fővédnöke prof. Dr. Padányi József vezérőrnagy, a NKE tudományos rektor helyettese volt. Prof. Dr. Harai Dénes ny. ezredes, egyetemi tanár és Dr. Csihák György, a ZMTE elnöke megnyitója után kezdődött meg a konferencia tényleges ülése. Mottóként Csihák György szavait idézzük: „*Nem hirdetjük, keressük az igazságot.*”

A nyitó előadást Dr. Kovács Vilmos ezredes, a HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum parancsnoka tartotta *Az első világháborús hadiipar magyarországi és erdélyi vonatkozásairól*. Az I. világháborúban nemcsak a magyar katona hősiessége, hanem a magyar hadiipar is kivette a részét, hiszen a magyar haderő és ipar integrált módon működő szervezeti egységként szolgált. Az Osztrák Magyar Monarchiában a magyar hadiipar a kvóta arányában, 34,4%-ban részesült az összevolumenből. Ahhoz, hogy a részvétel méltó legyen, hosszú iparosítási folyamatnak kellett kiépülni. Ipari, ill. hadiipari központok főként Budapesten, Észak-Magyarországon, Arad és Resicabánya környékén alakultak ki. Ehhez nem egy nagy cég járult hozzá, leginkább a Weiss Manfréd Lőszer-, Acél- és Fémművek RT (1882), amely ekkorra az OMM második legnagyobb hadiipari cége lett. A hatalmas gyár tüzérségi-, gyalogsági löszert, acélsisakot, mozgókonyha-berendezést stb. gyártott. A háború folyamán, 1913–1917 között több, magas tőkeigényű nagyüzem is létrejött; a Magyaróvári Lőporgyár, a Győri Magyar Ágyúgyár RT, az Újpesti Chinoin RT, a Dicsőszentmártoni Vegyiüzem stb. Erdélyben Resicabányán összpontosult a hadiüzemek nagy része, és acéltermékeikkel tényleges beszállítói voltak a hazai hadiiparnak. Ennek az óriási felfutásnak volt fantasztikus eredménye az aradi MARTA által gyártott 2029 db harcirepülő és 1146 db motor, amely az I. világháború végéig hagyta el a gyárat. Ez a virágzó hadiipar az 1918 nyarán bekövetkezett súlyos nyersanyaghiány következtében összeomlott.

Dr. Csihák György történész, közgazdász, a ZMTE elnöke előadásában – *A gyulafehérvári román határozat és a Magyar Királyság Történelmi Alkotmánya. Erdély elvesztése (Tények kicsit másként)* – a Magyar Királyság akkori 900 éves államiságának jogi értelmezéséről beszélt; arról az államról, apostoli királyságról, amely Európa közepén 1918-ban már 900 éve fennállt, és amelyet Károlyi Mihály a reá ruházott hatalmánál fogva minden ok nélkül átadott a kommunistáknak. A Szent Korona-tan értelmezése szerint, aki polgára az országnak, az tagja is a Szent Koronának – ezt az országot verték szét a nagyhatalmak Versailles-ben. Gróf Apponyi Albertnek, a magyar küldöttség vezetőjének súlyos szavait idézve: „*Őnök most megásták Magyarországot sírját, de Magyarország ott lesz a temetésén mindazon országoknak, akik megásták Magyarországot sírját.*”

Prof. Dr. Váralljai Csocsán Jenő ny. egyetemi tanár (PPKE BTK, ZMTE) referátumában – *A három nemzet és Erdély* – az erdélyi három nemzet jogi helyzetét foglalta össze a kialakulástól kezdve egészen 1918-ig. Az erdélyi székely és szász székek és a magyar vármegyék megalakulása után a három nemzet 1437-ben a Szamos partján, Csicsókápolnán, majd még háromszor ültek össze. Az évszázadok során az erdélyi alkotmányba belefoglaltatott, hogy Erdély a három nemzetből áll, és amit a két nemzet elfogad, az a harmadikra is kötelező. Az 1765-ben Mária Terézia királynő (1740–1780) által nagyfejedelemséggé nyilvánított Erdély címere is a Báthory Zsigmond fejedelem (1588–1602) 1593. évi tallérját díszítő erdélyi koronás címer változata. Az utolsó Habsburg uralkodót, IV. Károlyt (1916–1918) is Magyarország királyának és Erdély fejedelmének koronázták. De Románia 1922–1947 közötti címerében is ott volt a három nemzet. Az 1918. december 1-jén összegyűlt gyulafehérvári gyűlésen nem voltak jelen sem a magyar, sem a szász nemzet képviselői, így azok nélkül nem lehetett volna dönteni Erély sorsáról, sőt az 1918. december 22-én, Kolozsvárott megtartott gyűlésen mind a magyar, mind a székely, mind a szász képviselők kinyilvánították, hogy továbbra is a Magyar Királysághoz kívánnak tartozni. Apáthy István, a Magyar Nemzeti Tanács elnöke, a kelet-magyarországi fő-kormánybiztos a következőket mondta: „*Legyőzve ellenségeink túlereje által, be kell ismer-nünk, hogy levertek bennünket! De annyira nem győztek le, hogy a körülöttünk lakó bármely nemzetnek joga volna rendelkezni felettünk. Annyira nem győztek le, hogy valamennyi itt lakó nemzetnek joga lehessen az ország feldarabolását kimondani, s egyik darabját az egyik, a másik darabját a másik országhoz csatolni....*”

Dr. Ujházi Loránd katolikus pap és egyetemi docens előadásában – *Az erdélyi katolikus egyházmegyék a hatályos egyházjog tükrében* – arról beszélt, hogy Trianon után nemcsak a magyar állam, hanem a katolikus egyház igazgatása is teljesen átalakult. Románia valójában megtévesztő politikát folytat a Szentszék felé a római katolikusok, akik túlnyomóan magyarok kárára. Ugyanis ugyanazt az ortodox állami politikát folytatja, mint amit Kis-Románia követett; egy ország, egy államvallás. Lucaciu román görög katolikus pap és közéleti személyiség 1920-ban nyújtotta be javaslatát, miszerint a nagyváradi és a szatmári katolikus püspökségeket fel kell számolni, és a főkegyúri jog egyedül a román királyé. A tárgyalásokon résztvevő Netzhammer római katolikus érsek a következőképpen jellemezte a helyzetet: „*a győzelem friss mámorában íródtak le a Szentszéknek Romániával való első konkordátum-tervezetei, amelynek éle a Romániához került katolikus magyarság ellen volt fordítva, nevezetesen a nagyváradi és szatmári két magyar püspökség megsemmisítésére*”.⁸³⁷ A javaslat az erdélyi egyházmegyék számának csökkentését is tartalmazta; az öt egyházmegyéből megmaradt temesvárit és erdélyit a bukaresti érsek keze alá akarta helyezni. A konkordátumot mind a görög keletiek, mind a görög katolikusok elleneztek; ne legyen semmilyen megegyezés a katolikusokkal, nehogy az a katolikusok megerősödését eredményezze. Végül a konkordátum 1929-ben megszületett, és 20 évre szól. Ez egy rossz helyzetet fixált, és megbolygatott egy több évszázados struktúrát. 1945 után lett volna lehetőség ezen változtatni, de nem történt semmi egyezmény. Ugyan 1991 óta létezik a magyar Gyulafehérvári Érsekség, de az összes többi katolikus püspökség a Bukaresti Érsekség alá van vetve, valamint egy Püspöki Konferencia létezik, amely alá tartozik mind a latin és görög katolikus, mind a görög keleti egyház is. Emiatt eredményekről alig beszélhetünk – azok inkább csupán retorikaiak.

Dr. Tüdös S. Kinga történész, művészettörténész, ny. tud. főmunkatárs (Bukaresti Román Történettudományi Intézet, Bukarest, Csíkszereda) etnikai vonatkozású előadásában – *Idegen földről érkezett szolgálattévők a fejedelemségkori Erdélyben (1616–1689)* – két román törté-

⁸³⁷ Az idézet helye: SAS Péter: *Vatikán és Románia államközi megállapodásai a két világháború között*. In: Egyháztörténet, 4. évf. 1. szám, A.D. MMIII. (<http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/saspeter.htm>). Utolsó le-töltés: 2019. május 9.)

nész, Stefan Metes és David Prodan akadémikus korábban elhíresült állításának cáfolatát állította középpontjába; azt, hogy a fejedelemségbe érkező román jobbágyokat a magyar főnemesek és nemesek üldözték. A történész mintegy 100 jobbágykötő levelet gyűjtött össze a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárából és a Román Országos Levéltár Kovászna Megyei Igazgatóságának Sepsiszentgyörgyi Levéltárából, amelyek szerint a két román vajdaságból az erdélyi szorosokon át bejövő oláh emberek feleségestől, gyermekeikkel együtt akartak letelepedni.⁸³⁸ A föld birtokosaitól kaptak földet, csúrt, állatokat, sőt, ha nem voltak nők, akár ki is házasították őket. Cserébe heti 3–4 napot kellett szolgálniuk. Ha akartak, vissza is mehettek hazájukba, és az addig szerzett javaikat magukkal is vihették, sőt menlevelet is kaptak. Akik pásztorok maradtak, azokat pedig még a jobbágyokat sújtó adók sem terhelték; a szerződéslevelek egyértelműen bizonyítják, hogy a betelepülőket senki nem üldözte, inkább befogadták őket. A betelepedés pedig a szegény és nyomorúságos helyzetben lévő havaselti és moldvai román telepekről folyamatos volt az azoknál jóval fejlettebb és jobb életkörülményeket nyújtó, a török vazallitás karmától viszonylag függetlenül élő Erdélyi Fejedelemségbe.

Dr. Garda Dezső történész, egyetemi docens (Babeş-Bolyai Tudományegyetem Gyergyószentmiklósi Tagozata) nagyívű referátumában – *A székelyek és 1918. december 1-e* – a lehető legpontosabban vázolta fel az 1918. december 1-e előtti és az azt követő események láncolatát. Hangsúlyozta, hogy a székelység a különböző hadszíntereken milyen mérhetetlen véráldozatot vállalt fel az I. világháborúban. Az 1918-ban, a frontról hazatérő katonákat a románok 1916. évi támadásakor kifosztott, kirabolt otthonaik, nagy szegénység fogadta; a székely családok menekültekké váltak saját hazájukban.

Az 1918. évi őszirozsás forradalom kitörése után az egész országban nemzeti tanácsok alakultak, így volt ez Székelyföldön is, sőt Budapesten is létrejött a Székely Nemzeti Tanács. 1918. november 3-án Padovában Károlyi Mihály és Jászi Oszkár tárgyalásai során az OMM aláírta a fegyverszüneti megállapodást, amely a lehető legsúlyosabb feltételeket szabta meg, valóságos ultimátum volt. 1918. november 13-án Jászi a románokkal tárgyalt, akik valójában nem is akartak egyezkedni, hiszen 26 vármegyét követeltek az országtól, és a román királytól azt kérték, támadja meg Erdélyt. A megszálló, ill. békefenntartó Antant hatalmak azonban nem is maguk jöttek, hanem a franciák a románokat küldték. Ennek alapja az 1916. augusztus 17-i titkos szerződés volt, amellyel az Antant megásta a történelmi Magyarország sírját; Anglia, Franciaország, Oroszország és Olaszország Erdélyt, a Bánságot, a Partiumot és Bukovinát ígérte Romániának. Garda Dezső Prezan román tábornok röpcéduláiból idézett: „*a román föld lakóit a Tiszáig, a Dunáig, faji és nemzeti különbég nélkül, mindenkinek életét, vagyonát hűségesen meg fogjuk védeni.*” A románok már november 10-e óta bent voltak az országban, és miután a lakosságot a túlzottan jóhiszemű állami vezetés és a helyenként korrupt helyi vezetőség – amint az Gyergyószentmiklóson is történt – mindenütt felszólította, hogy ellenállás nélkül fogadják az Antant békefenntartóit, akik valójában megszállók voltak, nem volt ellenszegülés. A kevés számú és szinte felszerelés nélküli román alakulatok mindenütt megszállták a vasutakat, a postákat, elfoglalták a fegyver-raktárakat, és azután már lett fegyverük is. Például Sepsiszentgyörgyöt 120 román katona szállta meg, akik elfoglalták a katonai raktárakat és a fegyvereket, és feloszlatták a nemzetőrséget. A Kolozsvárott székelő Erdélyi Katonai Kerület parancsnoka, Kratochwill Károly és Apáthy István kormánybiztos 1918. december 1-e után hiába hozták létre az ún. Székely Hadosztályt, létszámuk ekkor még kevés volt, és egyébként is arra kényszerítették őket, hogy vonuljanak vissza. A franciák december 20-án a magyar kormányt arra szólították fel, ürítsék ki Kolozsvárt; a fővárost így a szinte rongyos, szalmába bugyolált mezítlábas románok elfoglalták. Vákár Péter Arthúr, a Székely Nemzeti Tanács gyergyói részének elnöke, későbbi kormánytanácsos, író és politikus a következőképpen összegezte az eseményeket: „*A*

⁸³⁸ A leveleket a szerző kiadta. Vö.: TUDÓS S. Kinga: *Jobbágyélet a fejedelemségi Erdélyben*, Marosvásárhely, Mentor, 2001.

magyar nemzet kezéből nem az ellenség ütötte ki a fegyvert, hanem letétették vele a népek boldogulásának eszméjével [...], a románok a fegyvertelen Magyarországra fegyverrel jöttek.”

Az 1918. november 28-i marosvásárhelyi székely nemzetgyűlés akként határozott, hogy ha a békekonferencia a rendezést nem a magyar állam integritásának fenntartásával intézné, szükséges egy székely köztársaságot létrehozni.

A délelőtti ülést vita követte, majd a délutáni folytatás első előadója következett, Dr. Vekov Károly ny. egyetemi docens (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Tiszafüred). Előadásának remekbe szabott címében – *A B-terv hiánya, avagy a „kettős hatalom” kialakulása* – már benne rejlik a teljes mondanó: az Osztrák Magyar Moharchiában a vezetők nem számoltak azzal a lehetőséggel, hogy elveszíthetik a háborút, így arra az eshetőségre sem készültek fel. Ferenc József császár és király halála (1916) után IV. Károly (1916–1918) naiv, gyengekezű és háborúellenes uralma nem tudta megtalálni a döntésekre alkalmas politikusokat, sőt több régi, kipróbált vezetőt le is váltott. Az OMM aszimmetrikus államként működött, és a Monarchia „kisebbik láncszeme” Magyarország volt, ahol semmiképpen nem volt kiépítve sem intézményi, sem személyzeti, de még törvényi vonatkozásban sem külügyi és hadügyi apparátus, amely képes lett volna rendes, pláne rendkívüli körülmények között önállóan és megfelelő határfokkal működni. Károlyi Mihály csupán önjelölt politikus volt, aki nem volt tisztában azzal, hogy mi történik Franciaországban és Amerikában, a belpolitikai helyzet felmérését és orvoslását fontosabbnak tartotta a külpolitikánál; Jászit, egy másik alkalmatlan politikust választott a külügyek intézésére – mind ebből következett az, ami 1919-ben és 1920-ban történt.

Dr. Harai Dénes ny. ezredes, egyetemi tanár (NKE, ZMTE) előadását – *„Nincs több elpazarolni való magyarság”* – Veres Pétertől vett idézettel kezdte. A történelmi emlékezet, a nép-, nemzet-fogalom és a szerves nemzetfejlődés fogalmát boncolgatta; hogyan íródik bele a lét a kollektív tudatba. Harai Dénes leszögezte: szakítanunk kell azzal a tudattal, hogy történelmünket patológiaként éljük meg. Ez persze azért volt így, mert a történettudomány évtizedeken keresztül, lényegében 1990-ig, a hatalmi önkény szublimációja volt. A sorsfordító eseményeknél, 1914-ben, 1918-ben, 1939-ben, 1945-ben, 1948-ban, 1956-ban, 1990-ben keményen belekényszerültünk a történelembe; ezen eseményekről el kell gondolkodnunk, mindannyiunknak, a fiataloknak is, akik csupán az iskolai ünnepek alkalmakkor hallottak a történésekről.

Miski Péter doktorandusz (PPKE BTK, Történettudományi Doktori Iskola) *Teleki Mihály és az erdélyi románság* c. előadásában az Erdélyi Fejedelemség belpolitikai és etnikai viszonyait taglalta; a területen már a középkorban is éltek vlachok, de a török kor nagy háborúi, főként a tizenötéves háború, majd II. Rákóczi György fejedelem lengyelországi hadjárata nyomán bekövetkező tatár-dúlás pusztításai idején elhurcolt vagy legyilkolt magyarok, székelyek és szászok helyét, valamint a pestisjárványok következtében megritkult lakójú településeket rövid idő alatt képesek voltak betölteni a két vajdaságból folyamatosan bevándorló románok. Hiszen Havaselve és Moldva az oszmánok által annyira agyon volt terhelve adókkal, hogy onét folyamatos volt a betelepülés a jóval biztonságosabb és jobb életkörülményeket nyújtó Erdélybe. A románok gyakran fordultak Teleki Mihályhoz, mint az államapparátus egyik legfontosabb tisztviselőjéhez, hogy támogassa őket, karolja fel érdekeiket. Ennek megfelelően 1671-ben jelentős adókedvezményeket is kaptak a letelepedők.

Dr. Nyisztor Tinka néprajzkutató (Románia, Pusztina) nagyívű előadásában a moldvai magyarok sorsát mutatta be a századok során. Azoknak a magyar csoportoknak, amelyeket a történelem különböző időkben Havaselvére, az egykori Kunországba, Olténiába és Munténiába vetett, nemcsak a nevük maradt fenn a földrajzi elnevezésekben, és létezik emlékük, hanem jelentős számban ma is megtalálhatók lakhelyükön. A X–XI. században a Duna jelentette a magyar-bolgár határt, és az ott maradt magyarok a határt védő gyepüket töltötték meg. A Moldvában élő katolikus vallású magyarok – a csángók – a középkorban a Magyar Birodalom uralmában éltek (1227 – a Milkói püspökség alapítása), és a csíksomlyói ferences atyák lelki gondozását élvezték. Moháccsal (1526. augusztus 29.) azonban összeomlott ez a birodalom, és az

oszmán uralom alá kerülő Moldvában a magyarság védelme is elenyészett. Mire az oszmán uralom megszűnt (1877), Magyarország az Osztrák Magyar Monarchia kötelékében élt. A moldvai magyarság azonban nem fogyott el, csupán a moldvai római katolikus papság, Jászvásárral az élen, híveit elárulva a román nemzetállam és asszimiláció szolgálatába szegődött. Róma érdeke az, hogy Romániában minél több román római katolikus legyen, mert csak akkor lehet Romániával szoros diplomáciai kapcsolatot tartani. Az előadó, mivel maga vezéregyénisége a moldvai csángók anyanyelvi misézéséért folytatott küzdelemben, meggyőzően festette le szülőfaluja, Pusztina esetén keresztül a moldvai Katolikus Egyház és a Szentszék által tanúsított ellenállást a magyar nyelvvel szemben.

Sancz Klára Lujza ny. muzeológus (MNM, ZMTE) előadásában – *Gróf Széchenyi István 1813-ban kinyilvánított véleménye a Habsburg Birodalom jövőjéről* – a „legnagyobb magyar” életpályáját kísérte végig, különös tekintettel az 1813. évi szolgálatára. Széchenyi ekkor két nehéz futárszolgálatot is ellátott; három napon és éjjelen át, ázva-fázva, éhezve teljesítette feladatát, ami után komolyan megbetegedett. Lábadozó betegként, barátai előtt nyilvánította ki lát-noki jóslatát, miszerint a Habsburg Birodalom száz év múlva részeire fog esni. Ezt a kijelentést egy rendőrségi titkosjelentésből ismerjük – hiszen Széchenyi grófot már akkor is megfigyelés alatt tartották.

Dr. J. Újváry Zsuzsanna egyetemi docens (PPKE BTK, Történettudományi Intézet, ZMTE) Sütő András egyik érett művéről tartott előadást: *Advent a Hargitán: Egyszerű szerelmi történet vagy valami más?* Az 1984-ben befejezett drámának már a bemutatása is kisebb politikai bonyodalomhoz vezetett, hiszen a történet fő szála a Ceaușescu-diktatúra idejében, azaz a jelen időben játszódik; a Hargitán, a Nagy Romlás örök veszéllyel fenyegető hófalai között élő szereplőknek még a fennhangon szólás is tilos, hiszen a hófal minden erősebb hangra leomolhat, és maga alá temethet mindenkit. A darab másik fő mondandója: az elvándorlás és a szétszórás. A valóságosan létező színek és szereplők arra utalnak, hogy a darabnak ez a legfontosabb üzenete. Az előadó azonban egy másik, ennél még mélyebb történelmi síkot is kibont: Zetelaki Gábor és Réka viharos, konfliktusokkal tarkított és büntől sem mentes szerelmükben, majd hirtelen szakításukban és Gábor jégbe temetésében Trianont véli felfedezni. Hiszen mindaz a vétkek miatt következett be. Azonban Árvai Réka – mint anyaország – mindenét feláldozva húsz éven át kereste Zetelaki Gábort – Erdélyt –, mire végre megtalálta; ez a Trianont húsz év után követő II. bécsi döntés. Az örömteli pillanat előtt Réka gyönyörű imát rebeg el: „*Uram, aki fent vagy az egekben, tekints le most kegyesen a te szolgáló lányodra. Erős próbára tettél engem, ne vess újabb terhet a megkopott szívemre. Ha csodát tennél is Uram, tudnod kell, hogy örönket veszítettük a várakozásban. Elszoktattál minket a jótéteményeidtől, örömmel és bánattal tápláltál mindedig. Uram, felkészületlenek vagyunk a jóra. Tedd újra képessé a szívünket az örömek elviselésére.*”⁸³⁹ És Zetelaki Gáborral valóban csodát tett az Úr: életre keltette. De kettejük újabb végzetes lépése miatt végleg elvesz mindkettő: a történelmi Magyarország és a hozzá tartozó Erdély. Mindenki elpusztul, csupán Kisréka menekül meg, az új Magyarország szimbóluma.

A konferencia másnap folytatódott Dr. Fodor István c. főigazgató (MNM, ZMTE) előadásával – *Erdély népi összetétele a honfoglalástól az újkorig*; a professzor a Kárpát-medence etnikai viszonyait elemezte. Arra a kérdésre kereste a választ, hogy hogyan népesült be Erdély a honfoglaláskor, és mikor, hogyan alakult ki a román többség. Kniezsa István kutatásai alapján már régebb óta tudjuk, hogy a honfoglaláskor a magyarok itt szlávokat találtak; ezt bizonyítják az onomasztikai kutatások is. A székelyek a honfoglalókkal együtt jöttek be a Kárpát-medencébe, és először a nyugati országrészen telepedtek meg. A szászok behívásáról is sokat tudunk. A románok a legkésőbb megjelent népcsoport Erdélyben. Eredetileg a mai Macedónia, Albánia és Törökország területén éltek, ahonnan egyre feljebb húzódtak. A 13. század elején jelentek

⁸³⁹ SÜTŐ András: *Advent a Hargitán*, Tiszatáj, XXXIX. évf. 12. szám, 1985. december 15., 23.

meg Fogaras és Szászváros környékén, majd húzódtak egyre feljebb. Ezek még igen kis létszámú betelepülők voltak. A tatárjárás, majd az 1348. évi óriási pestisjárvány nyomán elpusztult székelyek és szászok lakhelyét azonban már részben románok töltötték fel; a magyar földesurak az üresen hagyott földekre román betelepítéseket szerveztek. Az előadó részletesen cáfolta Stephan Pascunak a pápai tizedjegyzékek alapján felállított azon tételét, miszerint a 14. században Erdélyben már román többség lett volna. Ez majd csak a II. József-féle népszámlás idejére fog bekövetkezni – 60%-os lesz a néparány – a román pásztorok és jobbágyok folyamatos betelepődése következtében, de az már a középkorban megalapozódott.

Dr. Pandula Attila egyetemi docens (ELTE BTK Történeti Segédtudományi Tanszék, ZMTE) a kolozsvári jezsuita (később piarista) templom kriptájában nyugvó családok kapcsolatszerét, címereit vizsgálta meg előadásában. Köztudomású, hogy a 17. század végén Erdélyben is erőteljes rekatolizáció indult meg, és a jezsuiták Kolozsvárott építették fel templomukat, iskolájukat. A templom tervezésénél szokatlanul nagy központi kriptát terveztek, amely kitöltötte az építmény alatti teljes belső teret: mintegy 150 főre valót. Kétféle sírtípust alakítottak ki. Ez ma is nagyon jó, eredeti állapotban maradt fenn. Itt nyugszanak számos jelentős család tagjai; többek között gr. Altorjai Apor István, gr. Bethlen György, a Haller, a Teleki és a Berthold família elhunytjai. Itt vannak eltemetve a Gubernium magas tisztségviselői, valamint katonai vezetők és egyházi méltóságok. A templom első felében ugyan nem maradtak fenn síremlékek, de a halotti címereket ide helyezték – ezek nagyobb része 1945 után eltűnt, megsemmisült. Haller Gábor címere – a legnagyobb ritkaságnak számító epitáfium-címer – azonban megmaradt. E katolikus címeregyüttes jóval kisebb, mint a Farkas utcai református templom halotti címergyűjteménye, azonban ez is igen értékes.

Biró Bence doktorandusz (PPKE BTK Történettudományi Doktori Iskola) *Magyar címer, dákoromán jelkép* c. referátumában azt a kérdést járta körbe, hogy 1876-ban hogyan került össze a Beszterce és vidéke, valamint Naszód és vidéke egyesítésével megalakított Beszterce-Naszód vármegye címerében Beszterce város Anjou-liliomos magyar királyi címeradománya és a II. naszódi oláh határőrezred emblémája. Ez utóbbi: a havas tetején sas, csőrében latin kereszt, alatta Romulus és Remus a farkassal. A sas Havaselve címerállata, alatta Mars isten áll páncélban. A kérdésre a felelet összekapcsolódik az erdélyi határőrvidékek megalakításával, az ebben a korszakban kezdődő román nemzeti ébredéssel és azzal a ténnyel, hogy a naszódi határőrezred megalakításával a területen teljesen végrehajtották a görög rítusú egyházi uniót. Naszód ekkortól nemcsak katonai székhely, hanem az erdélyi románság fontos politikai és oktatási központja is; elősegítette a románok tanulását, szellemi felemelkedését. A korabeli vélekedés szerint: a katonák között nincs egyetlen őrmester, tiszt sem, de az oláh gyerekek ingyen tanulhatnak, és akkor belőlük is lehetnek tisztek és tanult emberek. Mások szerint a román határőrök: „*Mars isten fia*”. A naszódi címer jó alapot szolgáltatott a román görög-katolikus értelmiség gondolatrendszeréhez kapcsolódó és az ún. erdélyi iskola programjából megszülető dákoromán elmélethez, amely ma is hivatalosan elfogadott történelmi tény; ez a román római jogfolytonosságnak és Erdély birtoklásának alapja.

Dr. Darai Lajos kutató professzor (Kodolányi János Egyetem, ZMTE) előadásában – *Miért volt szervesen Erdély román állami fennhatóság alá erőszakolása?* – a trianoni döntést megágyazó katonai, politikai, gazdasági és társadalomelméleti kérdéseket boncolgatta. Mennyire békés és gyümölcsözőbb lett volna, ha a románok a Magyar Királyság keretében maradvák volna ki egyenrangú jogukat! – hangzott el a kijelentés. A bukaresti vezetés azonban kiszolgáltatta a nagyhatalmi érdekeket, és a kegyetlen elnyomás lehetetlenné tette a békés erők egyesülését. Ezért lett szervesen Erdély bekebelezése. Látszatra az elnyomottakból elnyomók, az elnyomókból elnyomottak lettek – ez a valóság elkendőzése, amely mesterséges folyamat. Hiszen az új elitnek korlátolt a hatalma, mert a valós hatalom az őket hatalomra segítőké. Viszont Erdély asszimilációja száz év alatt sem sikerült, mivel mindvégig a magasabb kultúra szívja

magába az alacsonyabbat, és nem fordítva történik. Ez lehetetlen feladat. Az előadó a románoknak a Dunától északra, a Kárpát-medencébe kerülésével és a nyelvi kérdésre is kitért: mivel a magyar államnak latin volt a hivatalos közvetítő nyelve, és az Erdélyben élő románok is ezt használták, a 19. században a román nyelvet hasonították a latinhoz.

Jávor Miklós doktorandusz (PPKE BTK, Történettudományi Doktori Iskola) *A magyarság harmadik útja – megmaradni Trianon után* c. előadásában azt a kérdést taglalta, hogy mit jelent magyarként létezni Európában. Ehhez először az európaiság fogalmát határozta meg, amely más volt hatvan évvel ezelőtt, mint most, amikor Nyugat-Európában párhuzamos társadalmak alakultak ki. Mi, magyarok magyarként akarunk európaiak lenni.

Trianon után, a két világháború között kialakult a harmadikutas gondolkodásmód – megtartani a magyarságot a keresztény Európában. Jávor Miklós Földesi Margit történész meghatározását idézte: „*A népi mozgalom az 1918–19-es baloldali politika csődjéből azt vonta le, hogy a korszerű Magyarország nem teremthető meg a nemzeti hagyományok és eszmék lebecsülésével és az ország több mint 50%-át kitevő mezőgazdasági népesség véleményének mellőzésével.*” Szabó Dezső, Németh László, majd az eszméket tovább vivő Illyés Gyula is ezt állította. Az előadó részletesen elemezte Szabó Dezső és Németh László eszmerendszerét – a keleti népek konföderációját, a „Duna – Kárpát népek” összefogását –, amely a II. világháború kitöréséig nem volt idealista gondolat, azután azonban azzá vált.

A konferencia végén hosszabb kerekasztal-beszélgetés zajlott le az előadók és a hallgatóság között, majd Dr. Csihák György, a ZMTE elnöke és Dr. Harai Dénes a NKE nevében zárta a kétnapos rendezvényt.

Az előadások a Magyar Királyság történelmi alkotmányát, a Szentkorona-eszmét és annak befogadó jellegét, Erdély jogi helyzetét, népesedési viszonyait, majd az I. világháborút és az 1918-ban bekövetkezett elszakítás gyökereit, annak ok-okozati összefüggéseit járták körbe igen nagy ívben. A széles látókörű és kiváló előadások – teljes terjedelemben – megjelennek az egyetem kiadványában és olvashatók a ZMTE digitális honlapján, amely elérhető Európa minden részén.